

Latife Hanım (1898-1975)

Latife Hanım, 1898 yılında İzmir’de doğdu. İzmir’in tanınmış ailelerinden olup kısa bir süre belediye başkanlığı yapmış olan Muammer (Uşaklıgil) Bey’in kızıdır. Muammer Bey, zengin ve iyi bir aileden gelen bir insan olup İzmir’de tüccarlık yapıyordu. Türkiye’nin New York ve New Orleans’taki pamuk borsasındaki ilk üyesiydi. Yeğeni Halit Ziya (Uşaklıgil), I. Dünya Savaşı öncesi, sultan V. Mehmet Reşat’ın Başkâtibi olarak görev yapmıştı. Latife Hanım Üsküdar Amerikan Kız Lisesinde okumuş ve daha sonra Paris’te Sarbonne Üniversitesinde hukuk eğitimi görmüştü. Bu arada Londra’da dil öğrenimine de devam etmişti. Fransızca’yı çok iyi konuşuyordu. Yunanlılar İzmir’i işgal edince, Muammer Bey Fransa’ya gitmişti. Latife Hanım’ın annesi ve babası yazları Biarritz’de bulunuyorlardı. Latife, büyük taarruzun hemen öncesinde, İzmir’e dönmek için ısrar etmiş, Fransa’da sürdürdüğü hukuk eğitimini yarıda bırakıp, 17 Haziran 1922’de İzmir’e dönmüştü. Yunanlı görevliler Fransız pasaportu ile gelen Latife Hanım’dan casus diye şüphelenmişler üzerini aramak istemişler ve yaşanan bazı olaylar üzerine onu hücreye atmışlardı. Bu haber şehirde yayılınca gerginlik çıkmasından endişe eden işgal kuvvetleri, üç gün sonra da serbest bırakmışlardı. Böylece Latife Hanım babaannesine ve evlerine kavuşmuştu. Latife Hanım, köşkten İzmir’in önde gelen bir yetkilisine, Mustafa Kemal’in ülkeyi kurtaracağını yazmış, bu mektup da Yunanlıların eline geçmişti.

9 Eylül 1922’de İzmir düşman işgalinden kurtulmuş, daha sonra Mustafa Kemal ordularının başında İzmir’e girmişti. Yunanlılar kaçarken kenti yakmışlardı. Yangın, Mustafa Kemal’in kaldığı geçici karargâhı da tehdit etmeye başladığından karargâh için yeni bir yer arayışı içine girilmişti. Mustafa Kemal’i kendine kahraman olarak seçmiş olan ve boynunda onun resmini taşıyan Latife Hanım, kurtuluş ordusuyla İzmir’e geldiğinden beri Mustafa Kemal’i bulup onunla görüşmeye çalışıyordu. Bunun için bir ara Yunan askerlerinin ayrılışından istifade ile oturduğu köşkten çıkmış, şehrin kurtuluşuna adanmış adakları bir faytonla İzmir’de dağıtmıştı.

Bu karışık ortam içinde Latife Hanım, Mustafa Kemal’in Karşıyaka’daki karargâhına da gitmiş, onunla görüşmüştü. Yüzü peçesizdi. Sade bir biçimde giyinmişti. Ufak tefek, kısa boylu, fakat sağlam yapıydı. Gençliğin canlılığıyla, olgunluğun verdiği güveni ve güçlü bir iradeyi kendinde birleştirmişti. Rahat davranışı, sözünü çekinmeden konuşması, Mustafa Kemal’in ilgisini çekmişti.

Latife Hanım, uygun bir karargâh arayışı içindeki Mustafa Kemal’i Göztepe’deki köşklarine davet etmiş, o da kabul etmişti. Latife Hanım, köşkte Mustafa Kemal’in adeta sekreteri olmuştu. Önceleri bilerek geride kalmış ve Mustafa Kemal’in istediklerini yapmakla yetinmiş, daha sonra ön plana çıkmaya başlamıştı. Mustafa Kemal’in sağlığı ve rahatıyla yakından ilgileniyordu. Bunun yanında, Fransızca ve İngilizceyi çok iyi bildiği için, Mustafa Kemal’in diplomatik yazışmalarında çevirmenlik yapıyordu.

Aldığı eğitimden kaynaklanan düşünceleri öğütleri ve akıcı konuşmasıyla Latife Hanım Mustafa Kemal’in zihninde kalıcı yer etmişti. Mustafa Kemal için Latife Hanım, çevresindeki erkeklerin çoğundan daha fazla, ülke sorunlarını ve kültürel konuları konuşabileceği bir kişiydi. Mustafa Kemal, kararını vermişti. Türkiye’yi değiştirme yolculuğuna, Latife Hanım gibi bir bayanla çıkması pek çok şeyi kolaylaştırabilirdi. Her tanıyan onu kendisine yakıştırıyordu.

Mustafa Kemal bir gün Latife Hanım’a “Sen Latife değil Latif bir insansın.” demişti. Ona “Latif” diye hitap ediyordu. Bir sabah, evden çıkarken ‘Latifçğim bugün odamı sen toplayabilir misin? demiş, o da kabul etmişti. Latife Hanım odaya gittiğinde, oda toplanmış görünüyordu. Yatağın üzerinde Mustafa Kemal’in çerçevesi bir resmi duruyordu. Latife Hanım, resmin unutulduğunu düşünerek alıp duvara asmış, çerçevenin arkasındaki evlenme teklifini okumamıştı. Daha sonra

Mustafa Kemal, bunu Latife Hanıma anlatmış ve anlatırken de evlilik teklifinde bulunmuştu. Uşaklıgil konağında üç hafta kalan Mustafa Kemal, durumun normale dönmesi üzerine İzmir'den ayrılmış, Ankara'ya dönmüştü. Latife Hanım Mustafa Kemal'den haber bekliyordu.

Mustafa Kemal, Göztepe sırtlarındaki Uşaklıgil köşkünden ayrıldıktan sonra yoğun devlet işlerine dalmış, Mudanya'da yapılacak Ateşkes Antlaşması için çalışmaya başlamıştı. Kâh Ankara'da kâh Bursa tarafındaydı. Ülke kritik günlerden geçiyordu. Yunanlıların Trakya'ya yığınak yapmasına göz yuman İngiltere ile ya tekrar savaşa girilecek ya da barış olacaktı. Sonunda sağduyu hâkim oldu, Mudanya Mütarekesi imzalanıp savaşa son verildi.

Mustafa Kemal ateşkesi sağlayıp savaşı bitirince, düşünceleri Latife Hanıma ve evlilik üzerine yoğunlaştı denebilir. Çankaya'daki ev sessizdi. Mustafa Kemal, üvey babası Ragıp Bey'in kardeşi Miralay Hüsamettin Bey'in kızı Fikriye'yi Almanyaya göndermişti. Zübeyde Hanım yalnız kalmıştı. Latife'yi Zübeyde Hanım da tanımak istiyordu. Hastalığı dolayısıyla İzmir'e giden, Zübeyde Hanım, Latife Hanım'ın evinde misafir olmuş ve onu yakından tanıma fırsatı bulmuştu. Zübeyde Hanım, Mustafa Kemal'in başyaveri Salih Bozok'a "Salih! Benim gördüğüm kadarıyla bu kızcağızla oğlum mutlu olamaz. O, oğlum Mustafa'yı değil, Kemal Paşa'yı seviyor..." demişti. O günlerde rahatsızlığı artan Zübeyde Hanım az sonra da İzmir'de vefat etti.

Mustafa Kemal, annesinin mezarını ziyaret için gittiği İzmir'de Latife Hanım'ı da ziyaret etmişti. Yaveri Salih Bozok vasıtasıyla Muammer Bey'e kızı Latife Hanımla evlenme isteğini iletmış, o da kabul etmişti. Mustafa Kemal, Latife Hanıma "evleneceğiz hemen şimdi." demişti. Beraber kadıya gitmişler ve nikâhlarını kıymasını istemişlerdi. Kadı nikâhlarını kıymıştı. 29 Ocak 1923 tarihinde Latife Hanım'ın babası Muammer Bey'in Göztepe'deki köşkünde gerçekleşen törende; Mustafa Kemal'in şahitliğini Fevzi Çakmak ile Kazım Karabekir, Latife Hanımın şahitliğini ise İzmir valisi Abdulhalik Renda ve Salih Bozok yapmışlardı. Latife Hanım, bir gazeteciye Mustafa Kemal ile evliliklerinin en çok kafalarındaki birliktelikten doğduğunu söylemişti.

Latife Hanımın çağdaş toplum içerisinde kadının durumu ve eğitimi gibi konularda modern görüşleri vardı. Mustafa Kemal de dâhil karşısındakiyle rahatça tartışmaya girişebiliyordu. O da Mustafa Kemal gibi evliliği, kadınla erkeğin iki arkadaş gibi birbirini etkileyip yardım edeceği bir bağ olarak görüyordu. Her ikisi de güçlü ve iradeli kişilerdi. Mustafa Kemal özel hayatında, ne kimsenin kendisini etkilemesini ne de yardımını isterdi. Latife Hanım'da kendisini çeken şey, gerçekçi düşünüşü olmuştu.

Latife Hanım da Batılı bir kadın gibi, baskı altında tutulmaya karşıydı. Üstelik duygularını gizlemek taraftarı da değildi. Zeki bir insandı. Ama sert bir mizaca sahipti. Oysa Mustafa Kemal başkaları karşısında her zaman esnekliği elden bırakmazdı. Bu yüzden evlendikten sonra aralarında çıkan çatışmalar zamanla artmaya başladı.

Başlarda birbirleriyle iyi anlaşmışları zamanlar çoktu. Mustafa Kemal, Latife Hanıma bağlıydı. Kendisini gerçek bir aile havasında bulmuştu. Ama bu aile kendisinin değil, Latife Hanım'ın ailesiydi: Anası, babası, kız ve erkek kardeşleri Çankaya'ya gelir uzun süre kalırlardı. Mustafa Kemal onlara karşı nezaketle davranırdı. Latife Hanım'daki bir kahraman karşısındaki saygı duygusu zamanla şiddetli bir sevgi halini almıştı. Mustafa Kemal'in ona karşı duyguları böyle bir tutkudan doğmuyordu; İlk zamanlardaki hayranlık ve sevgisi de gereksiz kıskançlıklar yüzünden zamanla azalmaya başladı. Latife Hanım, Mustafa Kemal'in iltifat ettiği kadınları, erkek arkadaşlarını, onların Mustafa Kemal üzerindeki etkilerini kıskanıyordu. Zamanla aralarında bu konuda tartışmalar başlamıştı. Latife Hanım başkalarının yanında, Mustafa Kemal'i şiddetle eleştiriyor ve onun canını sıkıyordu. Mustafa Kemal de sinirlenip kızmaya, Latife Hanım'ı

arkadaşlarının önünde küçük düşürecek davranışlar sergilemeye başladı.

Mustafa Kemal ve Latife Hanım, 30 Eylül 1924 tarihinde, birlikte Erzurum'a gitmişlerdi. Erzurum'da depremzedelere yardım komisyonunun faaliyetlerini incelemişler ve onar bin lira yardımda bulunmuşlardı. 5 Ekim 1924'de Sarıkamış'a geçmişler orada bir piyesi beraber izlemişlerdi. O akşam Sarıkamış Ordu Kumandanı, Ali Sait Paşa'nın evinde Mustafa Kemal onuruna yemek veriliyordu. Latife Hanım ile Ordu Komutanının eşi Naciye Hanım da sofradaydı. Mustafa Kemal ile Latife Hanım bir gün önce tartışmışlardı ve birbirleriyle konuşmuyorlardı. Aralarında büyük bir gerginlik vardı. Biraz da bu yüzden, Mustafa Kemal sofrada daha çok Naciye Hanım'la konuşuyordu.

Latife Hanım'la aralarında sanki bir ölüm sessizliği vardı. Mustafa Kemal izin istedi ve Latife Hanım ile birlikte sofradan ayrıldı. O akşam yaşanan bu tatsızlıktan sonra, Mustafa Kemal, ertesi günü Latife Hanım'ın, Ankara'ya dönmesinin iyi olacağını belirtmiş, boşanma işlemine başlanmasını istemişti. Latife Hanım Erzincan'a vardığında Mustafa Kemal'e mektup yazarak bütün suçun kendisinde olduğunu kabul etti ve "bütün yanlışlarının deprem geçirmiş olan Erzurum'un yıkıntılarını arasına gömülmesini" istedi. Mustafa Kemal, mektuptaki ifadeyi beğenmiş ve Latife Hanım'ı affetmişti. Erzincan'da tekrar buluştular. Ankara'ya birlikte döndüler. Konya ve Adana'ya da birlikte gittiler. Ne var ki Sarıkamış'ta yaşanan krizi atlatan evlilik artık sarsılıyordu. Latife Hanım ile Mustafa Kemal'in barışması kısa sürdü. Tartışmaların sonu gelmiyordu.

Bir akşam Çankaya'da Latife Hanım yine kıskançlığına engel olamadı ve kendisini tutamadı. Mustafa Kemal'in birlikte yemek yediği ve içtiği arkadaşlarına ağzına geleni söyledi. Mustafa Kemal'in arkadaşları yüzünden kendisine vakit ayırmadığını söylüyordu. Bir defasında "Bana bastonun kadar değer vermiyorsun" diye bağırmişti.

Yine bir akşam Mustafa Kemal köşke geç gelmiş kapı önündeki nöbetçi erler ve subaylarla sohbete dalmışken Latife Hanım balkondan olanca sesiyle ona bağırarak yukarıya gelmesini söyledi.

Bu olay Mustafa Kemal'in sabrını taşırılmıştı. O gün Latife Hanım'la evliliğini sona erdirme kararı alan Mustafa Kemal, köşkü terk etti. Yozgat'a geziye gitti. Boşanma, konusunda kabineye talimat vermişti. İzmir'e haber gönderildi. Latife Hanım'ın annesi İzmir'den kızını almaya geldi. 5 Ağustos 1925'te Latife Hanım köşkten ayrıldı. Vekiller onları istasyondan uğurladılar. İsmet Paşa, Latife Hanımın varlığının Mustafa Kemal üzerinde düzenleyici bir etkisi olduğuna inanıyordu. Latife Hanım'dan yine de kalmasını istedi. Ama iş işten geçmiş, Mustafa Kemal, 11 Ağustos 1925'te boşanma dilekçesini vermişti. Ertesi günü boşanma, vekiller heyeti kararı ile resmen ilan edildi.

Mustafa Kemal, aldığı kararın, ikisi arasındaki anlaşmaya bağlı olarak verildiğini açıklamış ve olayı yumuşatmaya çalışmıştır. Boşandıktan sonra, bu konuda ikisi de ağır başlı davrandılar. Latife Hanım her şeyden elini eteğini çekerek yaşadı. Herhangi bir istek ya da kınamada bulunmaktan kaçındı. Mustafa Kemal de o konuda hiç konuşmadı. Latife Hanım'ın ailesiyle karşılaştığı zaman onlara hep saygılı davrandı. Boşanmadan bir müddet sonra, Latife Hanım tekrar birleşme teklifinde bulunmuş ise de Mustafa Kemal kabul etmemiştir. Ayrıldığı ilk yıllarda, bir büyükelçilikte görevlendirilmesini Mustafa Kemal'den talep etmiş, ancak bu istek kabul görmemiştir.

Mustafa Kemal'in vefat ettiği gün, Latife Hanım, İsviçre Bern'deki bir hastanede tedavi görüyordu. 11 Kasım 1938'de gazetelerdeki ölüm haberini okuyunca çok sarsılmıştı.

Latife Hanım, Mustafa Kemal'den ayrı kaldığı 50 yıl içinde evlilikleri konusunda hiç konuşmadı. İstanbul'daki evinde odasına astığı Atatürk fotoğrafı ve hatıraları ile yaşadı. İstanbul Harbiye'deki evinin balkonundan görülen Mustafa Kemal'in heykeli onun hatıralarını canlandırıyor. Bu evi, Mustafa Kemal'e en çok benzeyen Harbiye'nin bahçesindeki

heykeli gördüğü için satın aldığı ve yerleştiği söylenir. Daha sonra hastalanan Latife Hanım İstanbul'da, 12 Temmuz 1975'te, hayata gözlerini yummuştur. Vefat ettiğinde kucağında Mustafa Kemal'in resmi vardı. 13 Temmuz 1975'te Teşvikiye Camii'nde kılınan cenaze namazında, devlet erkânından, İzmir'den ailece tanıştıkları, İstanbul valisi Namık Kemal Şentürk, Fahrettin Kerim Gökay ve aile dostları bulunuyordu. Gazeteler vefat olayını birinci sayfanın altında küçük bir haber olarak vermişti.

Latife Hanım, tüm hatıratı, mektupları ve evraklarını Genelkurmay ATASE Başkanlığına vermiştir.

Yaşar AKBİYİK

KAYNAKÇA

ADIVAR, Halide Edip, **Türk'ün Ateşle İmtihani**, Atlas Kitabevi.

AMSTRONG, H. C., **Bozkurt**, Nokta Kitap, İstanbul 2005.

Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları, Türkiye İş bankası Yayınları, İstanbul 2007.

BAYHAN, Fatih, **Latife Hanım'ın Kâğıtları**, Pegasus Yayınları, İstanbul 2007.

BOZOK, Salih, BOZOK, Cemil S., **Hep Atatürk'ün Yanında**, 1985.

ÇALIŞLAR, İpek, **Latife Hanım**, Doğan Kitap, İstanbul 2006.

KINROSS, Lord, **Bir Milletin Yeniden Doğuşu**, Altın Kitaplar, İstanbul 1994.

SOYAK, Hasan Rıza, **Doğumundan Cumhuriyetin İlanına Kadar, Fotoğraflarla Atatürk ve Atatürk'ün Hususiyetleri**, Hayat Yayınları, 1965.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/latife-hanim-1898-1975/?pdf=3520> adresinden erişilmiştir